

Крос-культурна психологія

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>053 Психологія</i>
Освітня програма	<i>Прикладна психологія</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>Очна (денна) / дистанційна / змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2 курс, весняний семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік, МКР</i>
Розклад занять	<i>Лекції: Семінарські заняття:</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: Доцент , к. психол. н., доцент кафедри психології та педагогіки Кононець Марія Олександрівна, kononets.maria@gmail.com</i>
Розміщення курсу	

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Враховуючи важливість вивчення спільних рис та розбіжностей психології індивідів, що належать до різних культурних та етнічних груп і психологічних механізмів формування етнічної та національної свідомості людини, як носія культурних норм і цінностей, створено курс «Крос-культурна психологія».

Крос-культурна психологія – це галузь психологічного знання, яка вивчає закономірності розвитку та функціонування психіки в контексті обумовленості її формування соціальними, культурними та екологічними факторами.

Вивчення даного курсу дозволяє сформуванню загального уявлення про особливості національного характеру різних етнічних груп. До того ж знання особливостей використання різних психологічних підходів до вирішення міжнаціональних конфліктів дозволяє сформувати головні навички організації та проведення крос-культурних досліджень, аналізу й інтерпретації етнічних феноменів. Глибокі та ґрунтовні знання з крос-культурної психології сприятимуть імплементації психологічних засобів у вирішення та медіацію етнічних непорозумінь та конфліктів на різних рівнях.

Мета навчальної дисципліни полягає в опануванні здобувачами освіти знаннями про психологічні крос-культурні особливості національної поведінки людей та груп, необхідних для майбутньої практичної роботи в галузі психології.

Навчальна дисципліна складається з лекційних занять, в яких міститься цікава теоретична інформація про крос-культурну психологію, наводяться приклади (результати досліджень, психодіагностичні тести, результати експериментів), надається велика кількість практичних порад, які здобувачі освіти можуть застосовувати на практиці.

Комунікація з викладачем відбувається під час навчальних занять і консультацій, які проводяться за графіком (доступним на сайті кафедри психології та педагогіки).

Завданням дисципліни є формування таких результатів навчання:

знань про:

- Об'єкт та предмет крос-культурної психології;
- Теорії міжкультурної комунікації;
- Основні етапи розвитку крос-культурної психології та методологію її прикладних досліджень;
- Проблематику досліджень у крос-культурній психології, її основні категорії та робочі терміни;
- Особливості просторового та часового аспектів міжнаціонального спілкування.

умінь:

- Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника;
- Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні відмінності;
- Відрізнити поняття об'єктної та суб'єктної культури;
- Розуміти специфіку взаємовідносин між мовою, культурою та стилями спілкування;
- Аналізувати та вміти критично застосовувати базові принципи міжкультурної комунікації;
- Долати найважливіші труднощі міжкультурної взаємодії, встановлювати причини кроскультурних конфліктів, розробляти стратегію подолання перешкод та застосовувати її в практиці ділового міжнаціонального спілкування.

В результаті засвоєння дисципліни здобувачі освіти зможуть:

- Використовувати основні положення крос-культурної психології при вирішенні професійних завдань;
- Аналізувати соціально-значущі проблеми та процеси які виникають при крос-культурній взаємодії;
- Використовувати знання теорій крос-культурної психології;
- Коректно вирішувати конфлікти які виникають при крос-культурній взаємодії;
- Формувати ефективні комунікації при крос-культурній взаємодії;
- Створювати та підтримувати сприятливий психологічний клімат при крос-культурній взаємодії.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для вивчення дисципліни здобувачу освіти бажано мати навички використання текстового редактора на комп'ютері, навички роботи з електронними базами наукових інститутів та бібліотек.

Навчальна дисципліна має міждисциплінарний характер та інтегрує знання з інших освітніх і наукових галузей: філософії, історії, психології тощо. Дисципліна перебуває у певному зв'язку з іншими дисциплінами соціально-логіко-гуманітарного блоку, що створюють загальну світоглядну і методологічну основу для сприйняття здобувачами освіти змісту пропонованої дисципліни.

3. Зміст навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні (семінарські)	СР
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Тема 1. Крос-культурна психологія як наука	16	2	4	10
Тема 2. Психологічні вимірювання культури	22	4	8	10
Тема 3. Пізнавальні процеси і культура	22	4	8	10
Тема 4. Особистість і культура	18	4	4	10
Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акультурація.	16	2	4	10
Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності	20	2	8	10
Залік	6	-	-	6

Всього годин	120	18	36	66
--------------	-----	----	----	----

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

4.1 Базова література

1. Махній М. М. Етнічна психологія: навчальний посібник/ М. М. Махній. – Київ: Видавничий Дім "Слово", 2015. – 272 с.
2. Чернякова О.В., Грицук О.В., Мельник В.В. Крос-культурна психологія : навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 053 Психологія. Слов'янськ : ДДПУ, 2018. – 185 с.
3. Berry, J., Poortinga, Y., Breugelmans S. Cross-Cultural Psychology research and applications, 3d Edition: Athanasios Chasiotis, David L. Sam, 2015 — 652 p.
4. Matsumoto, D., Hwang, H. The Handbook of Culture and Psychology Publisher: Oxford University Press; 2nd edition, 2019 – 880 p.

4.1 Допоміжна література

1. Gary Reyes (2014) "<https://prezi.com/6mrznd1tk-d/cultural-priming/>" Cultural Priming, Slide 4
2. Kenneth D. Keith Cross-Cultural Psychology - Contemporary Themes and Perspectives, 2nd Edition : John Wiley and Sons Ltd, 2019 – 752 p.
3. McCornack, Steven; Ortiz, Joseph (2017). Choices and Connections: An Introduction to Communication. Boston, New York: Bedford/St.Martin's. p. 109. ISBN 978-1-319-20116-6. OCLC 1102471079.
5. LeVine, R.A. (2017). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition. ELSEVIER. p. 166
6. Schwarz, K. A.; Pfister, R. (2016). "Scientific psychology in the 18th century: a historical rediscovery". Perspectives on Psychological Science. 11(3): 399–407. doi: 10.1177/1745691616635601. PMID 27217252.
7. Roshni Sondhi (2017) "Parenting Adolescents in India: A Cultural Perspective" SN - 978-953-51-3189-2
8. Shiraev, E., Levy, D. Cross-Cultural Psychology: Critical Thinking and Contemporary Applications, 6th Edition, 2016 – 428 p.
9. SJ Heine (2017) "Cultural psychology: third international student edition" WW Norton & company
10. Quijano, Aníbal (29 June 2016). "Coloniality of Power and Eurocentrism in Latin America". International Sociology.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Денна форма

Лекційні заняття

з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на самостійну роботу здобувачів освіти)
1	<p>Тема 1. Крос-культурна психологія як наука Лекція 1. Крос-культурна психологія як наука</p> <p>Предмет та завдання крос-культурної психології Історія розвитку крос-культурної психології. Зв'язок крос-культурної психології з іншими науками. Кожна людина має весь спектр психологічних рис, але різні культури сприяють розвитку одних рис, а розвиток інших обмежують. Саме на вивченні впливу культури на життєдіяльність і поведінку представників різних рас, націй й етносів зосереджена крос-культурна психологія. Крос-культурна психологія - галузь психології, що вивчає закономірності розвитку і функціонування психіки в контексті обумовленості формування соціокультурними чинниками. Предметом крос-культурної психології та її головним завданням є виявлення залежностей поведінки людей від культурних чинників. Можна виділити три етапи історичного розвитку крос-культурної психології: Перший етап: описова крос-культурна психологія розвивалася до кінця XIX в. На цьому етапі проявився інтерес до культурних відмінностей, розуміння того, що ці відмінності дуже істотні. Другий етап: прикладна крос-культурна психологія стала розвиватися на початку XX ст. Поява перших експериментальних досліджень, пов'язаних з проблемою «Культура і пізнання», відкрило нову проблематику в області наукової психології, сприяло вдосконаленню експериментального методу, надало можливості для використання різноманітного інструментарію для отримання емпіричних даних, розробки складного математичного апарату аналізу отриманих даних. Прикладна крос-культурна психологія пов'язана з появою різноманітних наукових теорій, що пояснюють своєрідний парадокс: людина в процесі історичного розвитку створює культуру, а культура, своєю чергою, формує, соціалізує, окультурює особистість. На другому етапі виникли методологічні підходи до вивчення різних культурних груп, були розроблені конкретні методи дослідження, накопичувалися емпіричні факти. Першим емпіричним дослідженням в області крос-культурної психології слід вважати роботу Вільяма Ріверса (W. Rivers) з вивчення культурної детермінації пізнавальних процесів, проведеному у 1905 р. Великий внесок у розвиток крос-культурної психології внесли Франц Боас (F. Boas), Рут Бенедикт (R. Benedict), Маргарет Мід (M. Mead), Клайд Клакхон (K. Kluckhohn), Джон Беррі (J. Berry). На даний час етнічна і крос-культурна психологія в галузі прикладних досліджень розвивається дуже інтенсивно. Порівняльний аналіз соціально-психологічних феноменів стає все більш популярним, методологічно виваженим, глибоким і детальним. Третій етап: практична крос-культурна і етнічна психологія починає розвиватися з середини XX ст. Цей етап характеризується науково обґрунтованим застосуванням накопичених знань і встановлених закономірностей на практиці. Піонером у цій галузі можна вважати Г. Тріандіса (H. Triandis). Спільно зі своїми співробітниками на початку 60-х рр. він розробив перший практичний метод підготовки людей до міжкультурної взаємодії. Цей метод він назвав терміном «культурний асимілятор». На основі культурних асиміляторів були створені навчальні програми, що забезпечують ефективність міжкультурних комунікацій. Сьогодні, напрямок, пов'язаний з практичним навчанням, тренінгом і підготовкою людей до адаптації і акультурації у новому соціокультурному середовищі, набуває все більшої актуальності, охоплює різні сфери культури, проникає у багато країн світу, стає містком, що зв'яже різних людей та сприяє міжкультурному порозумінню і толерантності. В останні роки розробляються спеціальні тренінги міжкультурних комунікацій, що готують людей до зустрічі і ефективній взаємодії з представниками інших культур і етносів, до взаємного прояву толерантності і щирого інтересу в процесі міжкультурного спілкування та взаємодії. Крос-культурна психологія пов'язана з етнічною психологією, з психологічною антропологією, з порівняльно-культурною психологією і з психологією міжкультурних відмінностей.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p>

	<p>1. Охарактеризуйте зв'язок крос-культурної психології з іншими науками.</p> <p>2. У чому полягає предмет і завдання крос-культурної психології.</p> <p>3. Розкрийте особливості історичного розвитку крос-культурної психології як науки.</p>
2	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Лекція 2. Психологічні вимірювання культур</p> <p>«Історичний партикуляризм» (Ф. Боас). Поняття «культурного синдрому» (Г. Тріандіс). Види культурних синдромів.</p> <p>Історичний партикуляризм вважають першою американською антропологічною школою думки. Він є тісно пов'язаним з ім'ям Франца Боаса і його підходом до антропології. Історичний партикуляризм відкинув культурну еволюційну модель, яка домінувала в антропології до Боаса. Він стверджував, що кожне суспільство є колективною демонстрацією свого унікального історичного минулого. Боас відкинув паралельний еволюціонізм, ідею про те, що всі суспільства перебувають на одному й тому ж шляху і досягли свого певного рівня розвитку, так само як і всі інші суспільства. Замість цього історичний партикуляризм показав, що суспільства можуть досягти одного й того ж рівня культурного розвитку різними шляхами.</p> <p>Боас припустив, що поширення торгівлі, відповідне середовище і історична випадковість можуть створювати аналогічні культурні риси. Три риси, запропоновані Боасом, використовуються для пояснення культурних звичаїв: умови навколишнього середовища, психологічні фактори та історичні зв'язки, причому історія є найбільш важливою (звідси і назва школи).</p> <p>Культурний синдром (від англ. Cultural syndrom) - концепція, введена в психологічну науку одним з провідних фахівців крос-культурної психології, американським вченим Гаррі Тріандісом. Культурний синдром - набір цінностей, установок, переконань, самовизначень, норм, стереотипів, асоціацій і моделей поведінки, якими одна культурна група відрізняється від іншої. Основне завдання такої матриці - визначення типу культури, до якого належить та чи інша група.</p> <p>В одній зі своїх фундаментальних робіт «Культура і соціальна поведінка» («Culture and Social Behavior»), Тріандіс спочатку виділив чотири культурних індикатори, які, на його думку, відіграють визначальну роль у вивченні впливу суб'єктивних, нематеріальних факторів на поведінку людини: складність, індивідуалізм, колективізм, жорсткість. Орієнтуючись на дані індикатори, вчений виділяв кілька культурних синдромів.</p> <p>Культурний синдром «простота-складність» (від англ. Cultural Complexity)</p> <p>Складність тієї чи іншої культури визначається кількістю різних культурних елементів, серед яких Тріандіс виділяв: структуру соціальних відносин. Складність культури можна також визначити по життєвому середовищу та історії суспільства. Також важливий фактор ставлення до часу: чим складніше культура, тим більше йому приділяється уваги.</p> <p>Культурний синдром «індивідуалізм-колективізм» (від англ. Individualism - Collectivism)</p> <p>Синдром має прояв у відношенні особистості до колективу і особливості її самовизначення в ньому. Вчені вважають, що це один з головних синдромів для вивчення і виявлення відмінностей між культурами.</p> <p>Особливості колективістських культур.</p> <p>У таких культурах індивіди вважають себе невіддільною частиною групи, спільноти, сім'ї або будь-якого іншого колективу. Члени групи усвідомлюють себе частиною одного цілого і ставлять інтереси і цілі колективу вище за власні. Головні цінності для представників колективістських культур: безпека, обов'язок, персоналізовані відносини. Часто відносини в таких культурах ієрархічні. Індивіди часто з підозрою ставляться до представників інших культур, складно вибудовують з ними відносини, але з часом можуть заводити і підтримувати близькі стосунки з чужинцями.</p> <p>Особливості індивідуалістичних культур</p> <p>У таких культурах особистість діє незалежно від колективу, іноді вступаючи в конфлікт з іншими членами групи заради досягнення своїх цілей, які стоять у пріоритеті порівняно з цілями колективу. Головні цінності: отримання задоволення, досягнення успіхів, конкуренція, свобода і незалежність. Представники таких культур приязно налаштовані щодо інших груп, легко заводять нові знайомства.</p> <p>Культурний синдром «відкритість-закритість» - визначається через поведінку людей у суспільстві і їхнє ставлення до наявних норм.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте «історичний партикуляризм» (Ф. Боас). 2. Охарактеризуйте поняття «культурного синдрому» (Г. Тріандіс). 3. Назвіть і охарактеризуйте види культурних синдромів.

3	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Лекція 3. Психологічні вимірювання культур</p> <p>Психологічні вимірювання культур по Г. Хофстеде: «дистанція влади» «унікнення невизначеності» «маскулінність – фемінність» «довгострокова - короткострокова часові орієнтації».</p> <p>Психологічні вимірювання культур по Р. Інглхарту. Психологічні вимірювання культур по Ш. Шварцу.</p> <p>Підхід до опису культурних синдромів був запропонований Г.Хофстеде. На відміну від Тріандіса його цікавили не культури в цілому, а крос-культурні відмінності в діяльності організацій. Він вивчав співробітників мультинаціональної компанії <i>IBM</i>, відділення якої були розташовані по всьому світу. Проаналізувавши отримані результати він виділив чотири психологічних параметри, що характеризують внутрішнє середовище організації.</p> <p><i>Дистанція влади (power distance)</i> характеризує ступінь, в якому культура підтримує і схвалює відмінності між людьми, що мають різний соціальний статус. Представники культур з високою дистанцією влади вважають владу головною складовою суспільного життя – вони проводять чітку межу між людьми з високим і низьким статусом, дотримуються правил, виконують ритуали які підтримують і закріплюють ієрархічні відносини між ними.</p> <p><i>Уникнення невизначеності (uncertainty avoidance)</i> описує ступінь, в якому культура створює механізми, що дозволяють людям впоратися з тривогою, яку викликає невизначеність і робить життя зрозумілим і передбачуваним. У культурах з високими показниками уникнення невизначеності існують ретельно розроблені правила і ритуали, відомі більшості представників, їх виконання створює відчуття стабільності. Представники таких культур не терплять суперечностей і негативно ставляться до людей, чий цінності, атитюди і поведінка відрізняється від їх. Вони менше схильні до ризику, більше чинять опір змінам і турбуються про майбутнє.</p> <p><i>Маскулінність - фемінність (masculinity-feminity)</i> описує ступінь, в якому люди цінують матеріальні блага або людські стосунки. Представники маскулінних культур цінують гроші, статус, владу і докладають багато зусиль для їх отримання. Представники фемінних культур більше цінують розвиток людини і стосунки між людьми, багато часу приділяють спілкуванню.</p> <p><i>Довгострокова - короткострокова часові орієнтації (long-term - short-term orientation)</i> характеризують ступінь, в якому культура орієнтована на сьогодення або на майбутнє. У суспільствах з довгостроковою часовою орієнтацією люди планують майбутнє і прагнуть реалізувати свої плани. Представники культур з короткостроковою орієнтацією живуть сьогоденням і орієнтуються на традиції.</p> <p>На відміну від попередніх моделей в основі класифікації, запропонованої Р. Інглхартом, лежать цінності поширені в культурах. Він виділив два основних ціннісних вимірювання.</p> <p>Вимірювання «традиційні цінності - секулярно-раціональні цінності» дозволяє розділити культури за ступенем, в якому її представники цінують батьківщину, владу, сім'ю і релігію.</p> <p>Вимірювання «виживання - самовираження» дозволяє розділити культури за спрямованістю на фізичне виживання або самореалізацію.</p> <p>Психологічні вимірювання культур по Ш. Шварцу. На його думку, культурні орієнтації визначають способи, якими різні суспільства розв'язують базові проблеми, що виникають під час діяльності. У моделі культурних орієнтацій Шварца, цінності, які поширені в різних культурах утворюють три основні виміри.</p> <p>Вимірювання «автономія - приналежність» відображає, яким чином у культурі вирішується проблема відносин між особистістю і групою.</p> <p>Вимірювання «рівноправність - ієрархія» відображає, яким чином у культурі вирішується проблема забезпечення соціально відповідальної поведінки.</p> <p>Вимірювання «гармонія - майстерність» відображає, яким чином у культурі вирішується проблема регуляції природного і соціального оточення.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p>

	<p>1. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Г. Хофстеде. 2. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Р. Інглхарту. 3. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Ш. Шварцу.</p>
4	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура Лекція 4. Пізнавальні процеси і культура. Сприймання і культура. Сприймання і культура. Зорові ілюзії сприймання і культури. Зорові ілюзії (експерименти М. Сегалла). Перцептивний стиль (Х. Уіткін, Д. Беррі). Сприймання - це процес збору інформації про світ за допомогою наших почуттів. Необхідно усвідомлювати, що незалежно від культури наше сприймання навколишнього світу не обов'язково відповідає фізичній реальності або реальності наших почуттів. Зорове сприймання. У кожного з нас в очах існують сліпі плями, в яких немає сенсорних рецепторів, оскільки в цьому місці оптичний нерв проходить крізь шар рецепторних клітин на шляху до головного мозку. Однак якщо ви закриєте одне око, то, ймовірно, не побачите порожнечі. У нашому свідомому сприйманні не існує сліпої плями, хоча у нас немає рецепторів, які отримують світло від однієї з ділянок сітківки. Мозок заповнює порожнечу так, ніби ми бачили все. Наше сприймання світу як «цілісного» не відповідає фізичній реальності відчуттів, які ми отримуємо за допомогою візуальної системи. Досліди з температурою і дотиком ілюструють схожі спотворення в сприйманні. Щойно ми починаємо сумніватися в наших почуттях, ми прагнемо дізнатися їх межі. Нам хочеться знати, що впливає на наші переживання і уявлення про світ, який ми сприймаємо. Ми також цікавимося тим, чи сприймають люди предмети так само як і ми. Люди з іншим вихованням і культурою побачать щось дуже добре нам знайоме зовсім і іншому світлі, а нам буде незрозумілим щось добре знайоме їм. До встановлення питання про міжкультурні відмінності через зорові ілюзії привели результати дослідження У. Ріверса, опубліковані в 1905 р. На даний час ця проблема відноситься до найбільш розроблених. Помітною віхою у вивченні зорових ілюзій стала робота М. Сегалла, Д. Кемпбелла і М. Херсковіца «Вплив культури на зорове сприймання» (1966). Причиною проведення експерименту стали розбіжності у думках між ними: якщо послідовний релятивіст Херсковіц вірив, що навіть сприймання довжини ліній піддається впливу культурних чинників, то Кемпбелл ставився до цього скептично. Були висунуті дві основні гіпотези: 1. Гіпотеза «світу платників», за якою люди, які виростили в західному світі і оточені безліччю прямокутних за формою предметів (меблі, будівлі тощо), більшою мірою схильні до ілюзії Мюллера-Лайера, ніж люди з традиційних культур, навколо яких більше предметів, які не є результатом діяльності людини, а отже, вони більш звичні до неправильних геометричних форм. 2. Гіпотеза «перспективного живопису», згідно з якою горизонтально-вертикальна ілюзія має слабший прояв у людей, яким рідко доводиться бачити горизонт або дивитися вдалину. У дослідженні брало участь майже дві тисячі осіб з 3 західних і 14 «неєвропейських» культур. Результати показали, що європейці й американці більшою мірою були схильні до ілюзії Мюллера-Лайера, а багато хто з неєвропейських груп до горизонтально-вертикальної ілюзії. Вплив культури на вибірковість сприймання було досліджено канадським вченим Д. Беррі в контексті розробленої Х. Уіткіном теорії когнітивного стилю (особливостей перебігу перцептивної та інтелектуальної діяльності індивіда). У сфері перцепції є два головних когнітивних стилі - глобальний і артикульований, які позначаються відповідно термінами: «залежний від поля» і «незалежний від поля». Відповідно до теорії Уіткіна, «нормальний» когнітивний розвиток людини йде у напрямку від глобального до артикульованого. Цей процес психологічної диференціації впливає на формування когнітивного і перцептивного стилю дитини. Найважливіші чинники, що впливають на процес психологічної диференціації - екологія (різноманітність або гомогенність навколишнього середовища) і культура (надання свободи або контроль за поведінкою дитини з боку старших). Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p>

	<p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Назвіть і охарактеризуйте особливості сприймання і культури. 2. Розкрийте зміст експериментів М. Сегалла про зорові ілюзії. 3. Охарактеризуйте дослідження перцептивного стилю. 4. Охарактеризуйте теорію когнітивного стилю.
5	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура Лекція 5. Пізнавальні процеси і культура. Інтелект у різних культурах. Інтелект у різних культурах. Проблеми і парадокси інтелектуального тестування. Культурні особливості у показниках і розумінні інтелекту. Слово інтелект походить від латинського слова <i>intellectus</i> - поняття, розум. Зазвичай ми застосовуємо термін інтелект, щоб позначити ряд різних здібностей, навичок, талантів і знання, за своєю природою переважно психічного або когнітивного. Таким чином, ми традиційно вважаємо, що інтелект представляє ряд процесів: це пам'ять (обсяг інформації і те, наскільки добре можемо запам'ятати її і наскільки довгий термін), словник (скільки слів ми знаємо і можемо правильно використовувати), розуміння (наскільки добре ми розуміємо уривок тексту або ряд ідей або тверджень), математичні здібності і логічне мислення. Теорія Піаже розглядає інтелект як відображення когнітивного розвитку з серії стадій, при цьому найвища стадія відповідає абстрактному мисленню. Спірмен і Терстоун розробили факторні теорії інтелекту. Ці теорії розглядають інтелект як загальне поняття, що складається з багатьох елементів або чинників - у тому числі вербальне або просторове розуміння, спонтанність мовлення, швидкість сприймання. Д. Гілфорд розробив факторні теорії, щоб описати інтелект за допомогою трьох показників - дії, змісту і продукту, - кожен з яких має три окремих компоненти. Ці три показники по-різному комбінуються і, як вважає Гілфорд, інтелект складається з більш ніж 150 окремих факторів. Спірмен постулював множинність факторів інтелекту і те, що «загальний» інтелект представляє всі психічні здібності в цілому. Сучасні тести на інтелект вперше були розроблені на початку ХХ ст. для виявлення психічно відсталих дітей. Але їх застосування для людей з різних культур викликало політичні суперечки. Наприкінці ХХ століття розгорілися дискусії навколо інтерпретації показників тестів для груп людей, які не належать до основної культури. Вони тривають і сьогодні, хоча групи людей, що показують низькі результати у стандартних тестах, змінилися. Середній показник у деяких груп меншин в США на 12-15% нижче середнього для американців європейського походження. Це не означає, що всі люди в цих групах показують погані результати в тестуванні - люди з високими показниками зустрічаються в будь-яких субкультурах - просто більший відсоток представників меншин показав погані результати. Один з позитивних результатів дослідження взаємовідносин між культурою і інтелектом - розширене уявлення про те, яким може бути інтелект і як він концептуально є пов'язаним з культурою. Ця тема тісно переплітається з крос-культурним дослідженням інтелекту, оскільки однією з можливих перешкод у попередніх дослідженнях, якими фіксувалися культурні відмінності, були культурні відмінності в самому понятті інтелекту і значенні розумових здібностей. Дослідники виявили, що багато мов не мають слова, яке відповідає поняттю інтелект. Через такі серйозні відмінності у тому, як культури визначають інтелект, важко правильно порівняти одне суспільство з іншим. Різні культури цінують різні характеристики (їх визначення «інтелекту»), і у них не однакові уявлення про те, які риси корисні для передбачення значущої поведінки. Такі відмінності важливі у крос-культурному дослідженні інтелекту, оскільки успішне виконання завдання на інтелект може вимагати поведінки, яку вважали нескромною і безцеремонною в культурі А, проте бажаною в культурі В. Так, різні установки щодо певної поведінки можуть змусити дослідників робити неточні висновки про відмінності в інтелекті між культурами А і В. Раніше в уявленнях про інтелект домінували образи традиційного мислення і здатності до міркування, але за останні роки психологи почали звертати увагу на інші можливі аспекти інтелекту. Наприклад, до останнього часу креативність не вважали складовою частиною інтелекту; а тепер, вчені все частіше розглядають цю важливу здатність людини як тип розумових здібностей. Інші аспекти інтелекту також вийшли на перший план. Так, Гарднер і Хетч припустили, що існують сім різних типів інтелекту: логічно-математичний, лінгвістичний, музичний, просторовий, тілесний, кінестетичний, міжособистісний і внутрішньоособистісний. Трикомпонентна теорія Стернберга більше зосереджена на процесах, що лежать в основі мислення, ніж на його конкретних результатах. Оскільки така дефініція інтелекту більше уваги приділяє</p>

	<p>процесу, ніж результату, то є можливість її застосування в різних культурах.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Назвіть проблеми і парадокси інтелектуального тестування. 2. Охарактеризуйте особливості інтелекту у різних культурах. 3. Назвіть і охарактеризуйте сучасні теорії інтелекту.
6	<p>Тема 4. Особистість і культура Лекція 6. Особистість і культура</p> <p>Характеристика модальної особистості Характеристика базової особистості Поняття типової особистості Поняття національного характеру</p> <p>«Модальною особистістю» є тип, до якого відносяться більшість членів даного суспільства. Своєю чергою національний характер пов'язаний із частотою поширення певних типів особистості в цьому суспільстві. Причому малося на увазі, що всілякі особистісні типи можуть бути представлені в кожній з націй, але одні з них зустрічаються доволі часто, а інші — рідше або зовсім рідко.</p> <p>Поняття «модальної особистості» ввів у науковий обіг Р. Лінтон.</p> <p>Важливо підкреслити, що в рамках особистісно-центрованого підходу «компоненти національного характеру є відносно постійними особистісними характеристиками до яких відносять риси характеру, способи прояву імпульсів і афектів, Я концепція тощо. У своїй сукупності вони є багаторівневою абстракцією, що відображає стабільну, узагальнену диспозицію й може мати прояв у різних конкретних поведінкових формах, які детерміновані соціокультурними рамками, вимогами, ситуаціями і обставинами, навичками, інтересами, смаками індивіда, що необхідно враховувати при дослідженні. Отже, модальна особистість — сукупність відносно стійких характеристик особистості, типовій у даній спільноті. Модальна особистість — людина, що слідує тим же культурним стандартам, що й більшість членів суспільства.</p> <p>Базова особистість — сукупність типових особистісних рис, характерних для людей, що виростили в одній культурі й пройшли однакові процеси соціалізації.</p> <p>Поняття типової особистості. Якоїсь єдиної типової особистості немає і не може бути, оскільки її можна будувати за багатьма параметрами: за характером діяльності, рівнем інтелекту, соціальною активністю.</p> <p>Виділяють чотири типи життєвих позицій:</p> <p>Перший тип особистості умовно можна назвати «гармонійним». Основними його характеристиками є широка гама зв'язків із соціальним середовищем, що має прояв у залученні людини в основі сфери життєдіяльності. Основними життєвими орієнтаціями даного типу людей є цікава робота, хороші стосунки в сім'ї, широкі громадські інтереси.</p> <p>Другий тип можна назвати «традиційним». Для людей цього типу є характерним середній рівень залучення у соціальне середовище. Життя їх не багате на враження, серед життєвих орієнтацій у центрі стоїть сім'я.</p> <p>Третій тип — «технократичний». Люди, що належать до цього типу орієнтуються в соціальному середовищі, завжди знають, чого вони хочуть і прямують до своєї мети упевнено і серйозно. Для них є характерним порівняно одноманітне життя.</p> <p>Четвертий тип — «неадаптований». У житті людей цього типу переважає негативний життєвий досвід, пов'язаний з їх особистими людськими якостями. Вони погано адаптуються до своєї професійної діяльності і колег по роботі. Ці люди погано орієнтуються в соціальному середовищі.</p> <p>Психологи при всій розбіжності поглядів сходяться на думці, що особистість являє собою єдине ціле, становить єдність як у сенсі консистенції інтеграції психічних і соматичних процесів, так і у сенсі консистенції часу (постійно усвідомлює себе), що вона є динамічною, мінливою і постійно змінюється. Важлива ознака індивідуальної самобутності — особистість відрізняється від інших індивідуальними властивостями.</p> <p>Національний характер - стійкі особливості, характерні для членів тієї чи іншої національної (етнічної) спільноти, особливості сприйняття світу, мотивів вчинків (ідей, інтересів, релігії). Дослідники включають в структуру національного характеру особливості темпераменту, вираження емоцій, почуттів; національні забобони; поширені звички, традиції, стереотипи; особливості і специфіку поведінки; ціннісні орієнтації; потреби і смаки; ритуали.</p> <p>Національний характер має прояв, перш за все, як система соціокультурних (моральних) норм.</p> <p>Наукові дослідження показують відсутність кореляції між національним характером і особистісними</p>

	<p>характеристиками. Таким чином, національний характер є необґрунтованим стереотипом, який може служити для підтримки національної ідентичності.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте концепції «базової» та «модальної» особистості. 2. Розкрийте зміст поняття «національний характер».
7	<p>Тема 4. Особистість і культура Лекція 7. Культура і Я-концепція.</p> <p>Культура і Я-концепція. Індивідуалістичний і колективістський конструкти Я-концепції. Вплив Я-концепцій на когнітивні здібності, мотивацію і емоції.</p> <p>Я-концепція є одним з найбільш фундаментальних понять у соціальних науках. Визначення «Я» вкрай важливо і невід'ємно від визначення власних думок, почуттів і дій і від того, як ми оцінюємо світ, а також себе і інших у цьому світі, включаючи наші зв'язки з людьми, місцями, об'єктами і подіями. Відчуття «Я» знаходиться в серцевині нашого буття, несвідомо і автоматично впливаючи на кожну нашу думку, дію і почуття. Кожна людина використовує ці внутрішні атрибути, які спрямовують її думки і дії в різних соціальних ситуаціях.</p> <p>Я-концепція як провідник впливу культури. Коли люди розвиваються всередині певного культурного середовища, останнє формує, обмежує і обумовлює їх відчуття «Я» таким чином, що Я-концепція «має сенс» всередині саме цього культурного середовища. Якщо Я-концепції інтегрують і організовують всі наші психологічні риси, характеристики і моделі поведінки, а культура формує і обумовлює наше відчуття «Я», то ми можемо зробити висновок, що культура формує і непрямим чином обумовлює нашу поведінку, думки і почуття через наші Я-концепції.</p> <p>Вплив культури на Я-концепції. Культури відрізняються одна від одної, причому різні культури продукують у своїх представників різні Я-концепції, а ці різні Я-концепції, своєю чергою, впливають на всі інші аспекти індивідуальної поведінки. Іншими словами, те, що люди фактично розуміють під «Я», помітно відрізняється в різних культурах.</p> <p>Індивідуалістичний і колективістський конструкти.</p> <p>«Я» в індивідуалістичних культурах. В індивідуалістичному суспільстві прагнення виділитися і самоствердження - це чеснота. Багатьом індивідуалістичним культурам властива стійка віра у відособленість індивідів. Нормативним завданням в цих культурах є збереження незалежності індивіда як окремої, самостійної сутності. В індивідуалістичному суспільстві соціалізація спрямована на те, щоб людина могла стати унікальною особистістю, виразити себе, реалізувати і актуалізувати внутрішнє «Я», домогтися своїх особистих цілей. Ці культурні завдання вироблялися і відбиралися протягом багатовікової історії, сприяючи незалежності кожного відокремленого «Я». З огляду на набір культурних завдань, наше відчуття власної цінності або самооцінка приймають цілком певну форму. Коли люди успішно виконують ці культурні завдання, вони відчувають почуття задоволення і, відповідно, підвищується їх самооцінка. При такому незалежному конструкті «Я» індивіди зосереджуються на особистих, внутрішніх атрибутах: індивідуальній здатності, інтелекті, особистісних рисах, меті або перевагах, - висловлюючи їх публічно, а також перевіряючи і підтверджуючи їх шляхом соціального порівняння.</p> <p>Колективістські культури або не допускають можливості явного відособлення, або не вітають його. Ці культури роблять акцент на тому, що можна назвати «фундаментальним зв'язком людських істот». Основне нормативне завдання: пристосуватися до взаємної залежності і підтримувати її. Люди в цих культурах соціалізуються таким чином, щоб адаптуватися до встановлених відносин або до групи, до якої вони належать, читати думки один одного, виявляти солідарність, виконувати і грати призначені ролі, а також брати участь у належній діяльності. Ці культурні завдання вироблялися і відбиралися протягом усього існування культури, сприяючи взаємній залежності «Я» та інших людей.</p> <p>З огляду на цей конструкт «Я», цінності, задоволення і самооцінка в таких культурах можуть помітно відрізнятися від тих, які характерні для заходу. Самооцінка людей з взаємозалежними конструктами «Я» може залежати насамперед від того, чи вони відповідають релевантним поточним відносинам і чи є їх частиною. При цьому конструкті «Я» індивіди зосереджують увагу на своєму статусі взаємної залежності з іншими людьми і прагнуть виконати або навіть придумати певні функції, обов'язки та соціальні вимоги.</p> <p>Різні концепції «Я» у різних культурах сприяють суттєвим міжкультурним розбіжностям у безлічі</p>

	<p>моделей поведінки. Є два конструкти «Я», які впливають на наші думки, почуття і поведінку. Когнітивні, емоційні та мотиваційні процеси можуть помітно варіювати залежно від конструкта «Я», властивого культурній групі, і ці варіації мають велике значення для поведінки.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте вплив культури на Я-концепції. 2. Чим відрізняються індивідуалістичний і колективістський конструкти Я-концепцій? 3. Охарактеризуйте вплив Я-концепцій на когнітивні здібності, мотивацію і емоції.
8	<p>Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акультурація. Лекція 8. Психологія етнічних міграцій та акультурація.</p> <p>Поняття про етнічні міграції. Гіпотеза «культурного шоку». Поняття про культурну дистанцію. Під етнічними міграціями розуміють випадки масових переміщень, коли представники того чи іншого етносу (етнокультурної групи) добровільно або через примус залишають територію місця формування етносу (або його тривалого проживання) і переселяються в інший географічний або культурний простір. У ХХ ст. набула масового характеру так звана «трудова» міграція, коли люди з непромислових регіонів переміщалися в розвинені індустріальні регіони з метою заробітку, що також можна назвати прикладом етнічної міграції. Зростання сучасних міжетнічних або міжнаціональних міграцій, на думку західних фахівців, є серйозним викликом світовим (соціальної, економічної і політичної) системам. За деякими оцінками, сьогодні понад 100 млн. іммігрантів, біженців, іноземних робітників та інших категорій мігрантів проживає поза межами країни свого походження, і ця цифра постійно зростає. Найбільш теоретично і емпірично розробленою темою в психології міграцій є проблема психологічної адаптації мігрантів до іншого етнокультурного середовища. Вперше теоретичний розвиток вона отримала у дослідженнях, присвячених так званому «культурного шоку» - явищу, що вивчається на межі крос-культурної психології і психіатрії. Попри велику кількість емпіричних досліджень у сучасній західній крос-культурній психології, проблема психологічної акультурації мігрантів досі є однією з найбільш складних і теоретично багатозначних. Загальним положенням є думка, про стресогенну дію нової культури, з якою стикаються мігранти у результаті географічного переміщення, про те, що контакт з іншою культурою викликає порушення психічного здоров'я, а також більш-менш виражене психічне потрясіння, для позначення якого в крос-культурної психології введений термін «культурний шок». У своїй книзі, так і під заголовком «Культурний шок», А. Фарнхем і С. Бочнер дають визначення даного поняття: «Культурний шок - це шок від нового. Гіпотеза культурного шоку ґрунтується на тому, що досвід нової культури є неприємним або шоківим частково тому, що він несподіваний, а частково тому, що він може призвести до негативної оцінки власної культури» (Furnham A. & Bochner S. 1986). Антрополог К. Оберг першим використав цей термін, виділивши 6 аспектів культурного шоку:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) напруга, до якої призводять зусилля, необхідні для досягнення потрібної психологічної адаптації; 2) почуття втрати або позбавлення (друзів, статусу, професії і власності); 3) відчуття відторгнення представниками нової культури або відторгнення їх; 4) змішання ролей, рольових очікувань, цінностей, почуттів і самоідентифікації; 5) несподівана тривога, огида і обурення через усвідомлення культурних відмінностей; 6) почуття неповноцінності через нездатність «впоратися» з новим середовищем. <p>Серед робіт, присвячених дослідженню «культурного шоку», також виникло припущення, що одним з найбільш істотних факторів, що впливають на адаптацію до іншої культури, є культурні відмінності між культурою країни походження і культурою країни поселення мігрантів. А. Фарнхем і С. Бочнер використовували ідею класифікації культур за ступенем їх відмінностей, й запропонували поняття «культурна дистанція». Було встановлено, що із збільшенням дистанції між культурою країни походження і культурою країни поселення мігрантів, збільшуються труднощі адаптації до нової культури. Таким чином, культурна</p>

	<p>дистанція є головною детермінантою «культурного шоку».</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст поняття «етнічні міграції». 2. У чому полягає гіпотеза «культурного шоку». 3. Розкрийте зміст поняття «культурна дистанція».
9	<p>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності Лекція 9. Психологія міжкультурної толерантності</p> <p>Наслідки міжкультурних контактів (геноцид, сегрегація, асиміляція, інтеграція). Мультикультуралізм.</p> <p>Основним результатом масових етнічних міграцій стають міжетнічні (міжкультурні) контакти на груповому рівні, коли етнічні мігранти вступають в більш-менш довготривалу міжкультурну взаємодію з представниками культури що домінує.</p> <p>Наслідки міжетнічних контактів на груповому рівні можна представити у вигляді чотирьох максимально загальних і взаємовиключних категорій: геноцид, асиміляція, сегрегація та інтеграція.</p> <p>Геноцид - це ситуація, коли одна етнічна чи культурна група, зазвичай домінує кількісно або володіє сучаснішими технологічними ресурсами, знищує членів іншої етнічної (або культурної) групи, з якими вона вступає в контакт. Виправданням таких дій зазвичай є висування тези про расову, етнічну або психічну неповноцінність групи яку знищують. У психологічному плані геноцид - це вираз граничної інтолерантності (нетерпимості) до іншого способу життя, іншої «картині світу» (етнічної або культурної) аж до фізичного знищення її носіїв.</p> <p>Асиміляція - термін, який використовують для опису поглинання однієї культури іншою. Це відбувається, коли етнокультурна група добровільно або вимушено адаптується до звичаїв, цінностей, життєвого стилю культури що домінує. Після декількох поколінь такої асиміляції члени групи меншини мають тенденцію ставати культурно і навіть фізично схожими на корінних жителів, що призводить до фактичного зникнення етнічної культури меншини.</p> <p>Примус до асиміляції може привести до почуттів неповноцінності, самознищення і навіть самоненависті у представників етнічної меншини.</p> <p>У психологічному плані асиміляція - це прояв більш «м'якого» варіанта інтолерантності до іншої культури, коли її представників примушують жити за мірками етнічної культури що домінує. Тут працює той же психологічний механізм неприйняття іншої «картині світу», яка несе у собі загрозу сумнівів у правильності і універсальності власної іншої «картині світу», загрозу позитивності образу «ми». Тому всіх «інших» потрібно зробити «своїми».</p> <p>Добровільна асиміляція, мета якої - вижити серед «інших» - це прагнення психологічно захиститися від можливої агресії шляхом входження в більш масове і сильне, тим самим посилюючи його позитивний образ.</p> <p>Сегрегація - приклад ізольованого, незалежного існування етнічних культур. Всередині одного суспільства сегрегація може відбуватися або волею більшості що домінує, яка досягає відсторонення певних груп меншин від ключових позицій, або виходить від самих груп меншин, які активно домагаються окремого положення, культурної незалежності, національних шкіл, земельних володінь або інших форм власності на основі етнічної приналежності, санкцій проти міжнаціональних шлюбів тощо (самосегрегація). На міждержавному рівні це означає прагнення груп до ізоляції. З психологічної точки зору сегрегація є більшим прогресом стосовно міжкультурної взаємодії. Етнокультурні групи психологічно «допускають» існування інших культурних і етнічних груп, з іншим, властивим їм баченням світу, але ніби «на відстані». Ця психологічна відстань є необхідною їм для збереження позитивного образу «ми», сумніви в якому не виникають завдяки штучному видаленню інших «картин світу».</p> <p>Всі перераховані вище варіанти «вирішують» проблему контактів між культурно різними народами або шляхом знищення людей, відмінних від них (геноцид), або шляхом знищення культури, яка відрізняється (асиміляція), або за допомогою знищення контактів з іншими культурами (сегрегація). Іншими словами, ці рішення мають на меті зруйнувати труднощі міжкультурного контакту (психологічного і духовного плану) шляхом знищення самого факту цього контакту.</p> <p>Інтеграція - такий принцип сумісності, коли різні групи зберігають свої, початково властиві їм культурні індивідуальності, хоча водночас вони об'єднуються в єдине суспільство на інших значущих для них підставах. У психологічному плані це - найбільш позитивний вид</p>

міжкультурної взаємодії, в якому члени етнічних (культурних) груп повністю справляються з труднощами прийняття іншого способу життя, іншої «картини світу» і навіть знаходять позитивні моменти в такій різниці і подібному взаємному існуванні.
Мультикультуралізм - позитивне ставлення до наявності в суспільстві різних етнокультурних груп і добровільна адаптація соціальних інститутів суспільства до потреб різних культурних груп.

Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:

I. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрийте особливості психологічної адаптації до іншого географічного середовища.
2. Назвіть і охарактеризуйте наслідки міжкультурних контактів.
3. Розкрийте зміст поняття «мультикультуралізм»

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських занять:

сформувані у здобувачів освіти:

- розуміння теоретичного матеріалу;
- вміння формувати самостійні судження, відстоювати власні погляди, аргументуючи їх на основі наукових фактів;
- уміння та навички самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарі-обговоренні.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на самостійну роботу здобувачів освіти)
1	<p>Тема 1. Крос-культурна психологія як наука Семінар 1. Крос-культурна психологія як наука Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про крос-культурну психологію як науку.</p> <p>Питання для обговорення: Основні школи і підходи крос-культурної психології. Роль етнічності у сучасному світі. Завдання крос-культурної психології. Абсолютизм, релятивізм, універсалізм. Етнічні стереотипи: сутність, різновиди та функції <i>Обговорення творчого завдання</i> Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>I. Творче завдання:</i> Підготуйте есе на тему: «Порівняльна характеристика народної душі українців з іншими народами». <i>II. Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Охарактеризуйте основні школи і підходи крос-культурної психології. 2. Охарактеризуйте роль етнічності у сучасному світі. 3. Назвіть завдання крос-культурної психології.</p>
2	<p>Тема 1. Крос-культурна психологія як наука Семінар 2. Етнічна ідентичність і культурні особливості. Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про етнічну ідентичність і культурні особливості.</p> <p>Питання для обговорення: Поняття про етнос. Етнічна ідентичність. Етнічні стереотипи та їх функції. Етноцентризм та засоби його зменшення. Поняття про культуру. Фактори формування культури. Обговорення творчого завдання</p>

	<p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>I. Творче завдання:</i> Проілюструйте за допомогою прислів'їв, приказок різних народів думку А. А. Потебні про те, що психологічні особливості того або іншого народу розкриваються у формі передачі думок (тобто головне не те, «що» виражається, але «як» виражається, за допомогою якої лексики і граматичних конструкцій). <i>II. Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Охарактеризуйте поняття «етнічна ідентичність». 2. Охарактеризуйте етнічні стереотипи та їх функції. 3. Назвіть основні фактори формування культури.</p>
3	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Семинар 3. Психологічні вимірювання культур Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про психологічні вимірювання культур.</p> <p>Питання для обговорення: Поняття про культуру. Фактори формування культури. «Історичний партикуляризм» (Ф. Боас). <i>Обговорення творчого завдання</i></p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>I. Творче завдання:</i> Напишіть есе на тему: «Культурна відносність: проблема норми та патології». <i>II. Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Охарактеризуйте Історичний партикуляризм Ф. Боаса. 2. Назвіть і охарактеризуйте фактори формування культури.</p>
4	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Семинар 4. Культурні синдроми Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про види культурних синдромів і їх особливості.</p> <p>Питання для обговорення: Поняття «культурного синдрому» (Г. Тріандіс). Види культурних синдромів: Культурний синдром «простота-складність». Культурний синдром «індивідуалізм-колективізм»: -особливості колективістських культур; -особливості індивідуалістичних культур. Культурний синдром «відкритість-закритість». <i>Обговорення творчого завдання</i></p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>I. Творче завдання:</i> Побудуйте план дослідження крос-культурних відмінностей у психічних процесах. План має включати: опис проблеми, теоретичне обґрунтування, вибірку, методи й методики дослідження, передбачувані способи обробки даних. <i>II. Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Назвіть і охарактеризуйте види культурних синдромів. 2. Охарактеризуйте культурний синдром «індивідуалізм-колективізм». Наведіть приклади.</p>
5	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Семинар 5. Психологічні вимірювання культур Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про психологічні вимірювання культур.</p> <p>Питання для обговорення: Психологічні вимірювання культур (Г. Хофстеде): «дистанція влади»</p>

	<p>«уникнення від невизначеності» «маскулінність – фемінність» «довгострокова - короткострокова часові орієнтації». Психологічні вимірювання культур по Р. Інглхарту. -«традиційні цінності - секулярно-раціональні цінності» -«виживання - самовираження».</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: Відповіді на питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Г. Хофстеде. 2. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Р. Інглхарту.</p>
6	<p>Тема 2. Психологічні вимірювання культур Семинар 6. Психологічні вимірювання культур</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про психологічні вимірювання культур.</p> <p>Питання для обговорення: Психологічні вимірювання культур по Ш. Шварцу. Соціальні аксіоми М. Бонда і К. Леунга.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: Відповіді на питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте психологічні вимірювання культур по Ш. Шварцу. 2. Охарактеризуйте соціальні аксіоми М. Бонда і К. Леунга.</p>
7	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура Семинар 7. Культура, контекст, розвиток</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особливості пізнавальних процесів і культури</p> <p>Питання для обговорення: Розвиток у крос-культурному аспекті. Культура і розвиток. Теоретичні підходи і моделі: -М. Сегалла -Р.А. Шведера і М.А. Саллівана</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: Відповіді на питання для самоперевірки: 1. Охарактеризуйте особливості розвитку в крос-культурному аспекті. 2. Охарактеризуйте взаємозв'язок зорових ілюзій сприймання і культури. 3. Розкрийте зміст експериментів М. Сегалла щодо зорових ілюзій.</p>
8	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура Семинар 8. Пізнання в різних культурах</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особливості пізнавальних процесів у різних культурах</p> <p>Питання для обговорення: Особливості пізнання у різних культурах. Основні проблеми крос-культурних досліджень пізнання. Дослідження когнітивного розвитку нативістами та емпіриками у крос-культурних дослідженнях пізнання. Теоретичні підходи у вивченні взаємозв'язків між культурою та пізнанням: а) Підхід із точки зору загального інтелекту; б) Підхід із точки зору генетичної епістемології; в) Підхід із точки зору конкретних навичок г) Підхід із точки зору когнітивних стилів.</p>

	<p><i>Обговорення творчого завдання</i></p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p><i>1. Творче завдання:</i></p> <p>Напишіть есе на тему: «Дослідження міжкультурних відмінностей в інтелекті. На чому слід акцентувати увагу: формі (стилі) чи інтелектуальній компетентності індивідів?»</p> <p><i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте особливості пізнавальних процесів в різних культурах. 2. Назвіть і охарактеризуйте теоретичні підходи до пізнання в різних культурах.
9	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура</p> <p>Семінар 9. Вплив культури на когнітивні процеси</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особливості впливу культури на когнітивні процеси.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <p>Вплив культури на кодування кольорів і категоризацію.</p> <p>Вплив культури на класифікацію рослин і тварин.</p> <p>Дослідження прототипів.</p> <p>Вплив культури на сортування об'єктів.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <p><i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте особливості впливу культури на когнітивні процеси. 2. Як особливості культури впливають на сортування об'єктів?
10	<p>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура</p> <p>Семінар 10. Вплив культури на когнітивні процеси</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особливості впливу культури на когнітивні процеси.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <p>Особливості навчання і пам'яті у різних культурах.</p> <p>Особливості запам'ятовування розповідей у різних культурах:</p> <ul style="list-style-type: none"> -дослідження впливу культури на пам'ять чорношкірих і білошкірих американських здобувачів освіти (Рейнольд, Тейлор, Стеффенсен, Шірлі і Андерсон, 1982); -дослідження впливу культури на пам'ять американських жінок і жінок аборигенів Австралії (Стеффенсен і Колкер, 1982); -експеримент М. Коула (Коул, 1971). <p>Шкільне навчання і грамотність у різних культурах.</p> <p>Особливості просторового пізнання у різних культурах.</p> <p>Особливості вирішення проблем і роздумів вголос у різних культурах.</p> <p>Прояви креативності у різних культурах.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проаналізуйте які фактори впливають на позитивні результати у шкільному навчанні. 2. Охарактеризуйте експеримент М. Коула. 3. У чому полягають особливості просторового пізнання у різних культурах?
11	<p>Тема 4. Особистість і культура</p> <p>Семінар 11. Особистість і культура</p> <p>Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особистісні особливості і культуру.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <p>Концепція «Культура й особистість» Ф. Боаса.</p> <p>Дослідження Р. Бенедикта.</p> <p>Підхід А. Кардинера (домінуючий тип особистості).</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте концепцію «Культура й особистість» Ф. Боаса. 2. Охарактеризуйте дослідження Р. Бенедикта. 3. Охарактеризуйте підхід А. Кардинера.
12	<p>Тема 4. Особистість і культура</p>

	<p>Семінар 12. Особистість і культура Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про взаємозв'язок культури і Я-концепції.</p> <p>Питання для обговорення: Порівняльно-культурні дослідження Л. Леві-Брюля та К. Леві-Строса. Поняття про «національний характер». Культура та Я-концепція Дослідження Міллера: патерни соціального пояснення серед індійських і американських респондентів. Дослідження Маркуса та Кігаями: хибна унікальність у двох культурах. Дуальність аспектів «Я» і вплив культури. Мультикультурні ідентичності. Ефект підтвердження культури.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Охарактеризуйте значення Я-концепції для самосприйняття. 2. У чому полягає фундаментальна помилка атрибуції. Наведіть приклади. 3. Охарактеризуйте порівняльно-культурні дослідження Л. Леві-Брюля та К. Леві-Строса.</p>
13	<p>Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акультурація. Семінар 13. Психологія етнічних міграцій та акультурація. Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про психологію етнічних міграцій та акультурацію.</p> <p>Питання для обговорення: Поняття про етнічні міграції. Гіпотеза «культурного шоку». Поняття про культурну дистанцію. Модель культурного наuczіння. Методика «Культурний шок» (КШ - CSH)</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Розкрийте зміст поняття про етнічні міграції. 2. У чому полягає гіпотеза «культурного шоку»? 3. Розкрийте зміст поняття про культурну дистанцію.</p>
14	<p>Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акультурація. Семінар 14. Психологія етнічних міграцій та акультурація. Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про психологію етнічних міграцій та акультурацію.</p> <p>Питання для обговорення: Психологія акультурації. Модель «стрес акультурації». Стратегії акультурації (Д. Беррі). Психологічна адаптація до іншого географічного середовища.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i> 1. Назвіть і охарактеризуйте основні наслідки міжкультурних контактів. 2. Охарактеризуйте шляхи подолання стресу акультурації. 3. Охарактеризуйте модель «стрес акультурації» Д. Беррі.</p>
15	<p>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності Семінар 15. Наслідки міжкультурних контактів Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про наслідки міжкультурних контактів.</p> <p>Питання для обговорення: Наслідки міжкультурних контактів -геноцид; -сегрегація; -асиміляція; -інтеграція.</p> <p>Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти:</p>

	<p><i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наведіть приклади геноциду і проаналізуйте їх. 2. Наведіть приклади сегрегації і проаналізуйте їх. 3. Наведіть приклади міжкультурної асиміляції і проаналізуйте їх. 4. Наведіть приклади міжкультурної інтеграції і проаналізуйте їх.
16	<p>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності Семінар 16. Психологія міжкультурної толерантності Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про мультикультуралізм, етнічну ідентичність та толерантність. Питання для обговорення: Мультикультуралізм. Етнічна ідентичність та толерантність. Проективна методика «Крос-культурна і етнічна толерантність-інтолерантність» (КЕТІ). Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст поняття «мультикультуралізм». 2. Назвіть і охарактеризуйте особливості етнічної ідентичності 3. Охарактеризуйте основні прояви етнічної толерантності. 4. Назвіть і охарактеризуйте основні прояви етнічної інтолерантності.
17	<p>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності Семінар 17. Регулятивна сторона міжкультурної комунікації. Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про мультикультуралізм, етнічну ідентичність та толерантність. Питання для обговорення: Техніка «Культурний асимілятор». Регулятивна сторона міжкультурної комунікації. Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягає регулятивна сторона міжкультурної комунікації? 2. Охарактеризуйте техніку «Культурний асимілятор».
18	<p>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності Семінар 18. Особливості асертивної взаємодії Мета: поглибити і розширити знання здобувачів освіти про особливості асертивної взаємодії. Питання для обговорення: Феномен асертивності. Особливості формування асертивної поведінки. Завдання на самостійну роботу здобувачів освіти: <i>Відповіді на питання для самоперевірки:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте феномен асертивності. 2. Назвіть і охарактеризуйте особливості формування асертивної поведінки.

Самостійна робота здобувача освіти

Здобувачі освіти самостійно опрацьовують питання семінарських занять які не увійшли в матеріали лекцій.

Політика та контроль

Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

При викладанні дисципліни семестровий рейтинг здобувача освіти формують: робота на семінарах, і вчасна здача відповідей на тестові завдання модульної контрольної роботи. Штрафних балів з дисципліни не передбачається.

Відвідуваність і виконання завдань

Здобувачам освіти важливо відвідувати лекції, оскільки на них висвітлюватиметься систематизований навчальний матеріал, що дасть змогу краще підготуватись до семінарських занять і в цілому опанувати дану дисципліну. Відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь здобувача освіти на семінарських заняттях є обов'язковою. Пропуск семінарського заняття не дає можливість отримати здобувачу освіти бали у семестровий рейтинг. Разом з тим, здобувач освіти, який пропустив семінарські заняття з поважної причини, і має необхідний документ, який підтверджує відсутність (наприклад довідку від лікаря), може протягом 1-го тижня після дати пропущеного семінару, здати підготовлену доповідь викладачу під час консультацій або під час перерви у навчальному занятті і отримати не більше половини максимального вагового балу, який передбачений за участь в семінарі (тобто максимальна кількість балів складатиме не більше 2 балів). Графік консультацій, доступний на сайті кафедри психології та педагогіки, але викладач сам призначає здобувачу освіти час консультації в індивідуальному порядку.

Теми і завдання для семінарських занять передбачені робочою програмою дисципліни, доступною з особистого кабінету здобувача освіти в системі «Кампус», гугл класі або на сайті кафедри психології та педагогіки.

На лекціях та семінарських заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, пов'язаних з навчанням. Бажано, щоб на семінарському занятті здобувач освіти використовував підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття.

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст тем кредитного модуля «Крос-культурна психологія». Тематика лекцій наведена у робочій програмі дисципліни.

На семінарських заняттях здобувачі освіти поглиблюють і розширюють знання з крос-культурної психології. Тематика семінарських занять наведена у робочій програмі дисципліни. Під час семінарських занять викладач резюмує сильні і слабкі місця у доповідях здобувачів освіти, вказує на помилки, якщо такі є, дає відповіді на додаткові питання здобувачів освіти з теми семінарського заняття.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки здобувачів освіти і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [доповіді і участь у дискусії на семінарах, написання модульної контрольної роботи.](#)

Календарний контроль: [проводиться 2 рази за семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.](#)

Семестровий контроль: [залік](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг здобувача освіти з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- 1) доповіді та активну участь у дискусії на семінарських заняттях;
- 2) написання модульної контрольної роботи.

Робота здобувача освіти на вісімнадцятьох семінарських заняттях (ваговий бал за семінар – 4) складає 72% його рейтингу з дисципліни. Написання модульної контрольної роботи (складається з 28 тестових завдань) визначає 28% рейтингу.

Здобувач освіти отримає найвищий рейтинг, якщо він:

- бере активну участь у семінарських заняттях: робить доповіді та бере участь в обговоренні;

- дає правильні відповіді на всі тестові запитання модульної контрольної роботи.

Пропущені заняття, неточності, й помилки призводять до зниження рейтингу здобувача освіти. Належна підготовка здобувача освіти до семінарського заняття займатиме в середньому 2 години.

Викладач оцінює роботу здобувача освіти на кожному семінарському занятті й відображає оцінку після проведення заняття у системі «Кампус».

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання здобувача освіти визначені у Додатку 1.

Здобувач освіти може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення здобувача освіти з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю: для допуску до заліку здобувач освіти повинен набрати протягом семестру не менше 40 балів.

1. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації здобувачам освіти

Працюючи на лекції здобувачу освіти варто конспектувати основні поняття.

При підготовці до семінарського заняття здобувач освіти має опрацювати лекційний матеріал з відповідної теми, а також бажано ознайомитись з додатковою літературою. Якщо у здобувачів освіти виникають питання необхідно обговорити їх з викладачем.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відеоконференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри психології та педагогіки, к. психол. н., доцентом, Кононець Марією Олександрівною.

Ухвалено кафедрою психології та педагогіки (протокол № 10 від 10.05.2023)

Погоджено методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 11 від 27.06.2023)

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Рейтинг здобувача освіти з дисципліни «Крос-культурна психологія» складається з балів, що отримуються за:

- 1) доповіді та активну участь у дискусії на семінарських заняттях;
- 2) написання модульної контрольної роботи
- 3) залік.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на семінарських заняттях (максимальна кількість балів складає 72; максимальна кількість балів на 1 семінарському занятті складає 4):

активна участь у дискусії з питань семінарського заняття; презентація повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань у поєднанні зі слухними доповненнями відповідей інших учасників семінару у процесі дискусії	4
активна участь у дискусії з питань семінарського заняття; презентація повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді з незначними неточностями	3
активна участь у дискусії з питань семінарського заняття; презентація доповіді з помилками	2
не дуже активна участь у дискусії з питань семінарського заняття; презентація доповіді з помилками	1
ухилення від участі у дискусії з питань семінарського заняття; відсутність презентації доповіді	0

2. Написання модульної контрольної роботи (максимальна кількість балів складає 28. Тестових завдань – 28. Ваговий бал – 1):

Правильна відповідь	1
Неправильна відповідь	0

Розрахунок шкали (R) рейтингу

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$R_C = 4 \times 18 + 28 \times 1 = 100 \text{ балів}$$

Необхідною умовою допуску до заліку є стартовий рейтинг (r_c), що складає 40% від R_C , або **40 балів**.

Здобувачі освіти, які набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модуля менше **0,6R** зобов'язані виконувати залікову контрольну роботу.

Здобувачі освіти, які набрали протягом семестру необхідну кількість балів ($RD \geq 0,6R$) мають можливість:

- а) отримати залікову оцінку (залік) так званим "автоматом" відповідно до набраного рейтингу;
 - б) виконати залікову контрольну роботу, яка складається з 3-х питань з метою підвищення оцінки.
- При цьому попередній рейтинг здобувача освіти з дисципліни скасовується і він отримує оцінку R_3 тільки за результатами залікової контрольної роботи.

Залікова контрольна робота складається з ста теоретичних питань за тематичними розділами курсу.

Критерії оцінювання:

Правильна відповідь	1
Неправильна відповідь	0

$$R_3 = 1 \times 100 = 100 \text{ балів}$$

Для отримання здобувачем освіти відповідних оцінок його рейтингова оцінка (*RD*) переводиться згідно з Таблицею 1:

Таблиця 1

<i>RD = Rc+Re</i>	Оцінка	Оцінка традиційна
95 – 100	Відмінно	Відмінно
85 – 94	дуже добре	Добре
75 – 84	Добре	
65 – 74	задовільно	Задовільно
60 – 64	достатньо	
<i>RD < 60</i>	незадовільно	Незадовільно